

“Qaçaq İsxan”ın alim nəvəsi.Lent.az, 11 iyun 2011 (müsahibə, yazdı Anar Gəraylı).

Hamlet İsxanlı: “İmtahana gedəndə nənəm pencəyimə dua yazıb, qoymuşdu”

Layihə: “Uşaqlığın son gecəsi”

Uzun fasilədən sonra “Uşaqlığın son gecəsi”nə qonaq tapmaq üçün çox fikirləşməli olmadım.Əslində, çoxdandı onunla söhbətləşmək, qəbulunda olmaq arzusunda idim, təxminən, 5 ildir. Bu barədə sonda...

Telefonda özümü təqdim etdim, Lent.az-ın əməkdaşı olduğumu söylədim.Layihə haqqında məlumat verib, müsahibə götürmək niyyətimi bildirdim. Bir neçə gün sonra vədələşib görüşünə getdim, universitetə... İki ildir, ayrıldığım Xəzər Universitetinə...

Şəraitindən istifadə etmək qismət olmayan universitetin yeni binasındakı yeni otağında qəbul etdi məni.Keçmiş kabinetini Amerikadan dəvət etdiyi rektor - Con Rayderə təhvil verib.

Maraqlı uşaqlığının olduğunu bir neçə il əvvəldən bildirdim. Hardasa müsahibəsində oxumuşdum.

Elə isə siz də oxuyun. Qonağım Xəzər Universitetin qurucusu, riyaziyyatçı, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, şair, yazıçı, publisist, tərcüməçi, elm, mədəniyyət və təhsil tarixi üzrə mütəxəssis, ədəbiyyat və dilçilik, tarix və fəlsəfəyə dair çoxsaylı əsərlərin müəllifi Hamlet İsxanlıdır.

“Babam İsxan əfsanəvi bir adam olub”

...İkinci dünya müharibəsindən 3 il sonra Gürcüstanın Qarayazı – Qardabani bölgəsində, Azərbaycan sərhədinin 5 kilometrliyində doğulub. O dövrün qanunauyğunluğu olaraq, çoxuşaqlı ailədə böyüyüb. 6 qardaşın ən böyüyü olub.Özündən kiçiyindən 6 yaş böyük.Ataları cəbhədə həlak olan “maması uşaqları” (atasının bacısının övladları) da – bir bacı, bir qardaş – Hamletin atasının himayəsində böyüyüb.Kənd məktəbində riyaziyyat müəllimi olan atası, elə sonradan balaca Hamletin də həyatının istiqamətlərini müəyyənləşdirəcək, onu riyaziyyata bağlayacaqdı.

“Babam İsxan əfsanəvi bir adam olub. Adına “Qaçaq İsxan” deyirlərmiş.Uzun illər sovet hökuməti ilə vuruşub.Böyük bir antisovet hərəkətinə başçılıq edib.Stalin, Beriya kimi sovet liderləri belə, onun fəaliyyəti ilə bağlı narahatlıq keçiriblər.Haqqında xüsusi iclaslar keçirilib, öldürülməsi üçün xeyli tədbir görülüb.33 yaş olanda pusquya salıb, öldürüblər, indiki Ermənistan ərazisində.Ölümündən sonra haqqında dastanlar qoşulub, aşıqlar şəninə mahnılar oxuyub.Babamın 100 illiyini də təntənəli şəkildə keçirdik”.

“Atam məni məktəbə qoymaq istəmirdi”

Babası öləndən sonra nənəsini iki oğlu, iki qızı ilə birlikdə sürgün ediblər. Qazaxıstanda bir illik sürgün həyatından sonra bir il də Qırğızıstana sürülüblər. İki ildən sonra doğma yurda qayıtsalar da, qolçomaq ailəsi olduqları iddiasıyla rahatlıq üzü görməyiblər.Sovet hökuməti əvvəlcə İsxan kişinin uşaqlarının təhsil almasını belə, qadağan edibmiş.Daha sonra bu yasağı qaldırıb.Babasının ən böyük tədqiqatçısı elə özüdür.Bütün fəaliyyətini araşdırıb. Deyir, anlayıb ki, İsxan kişi sovetlər üçün deyiləndən daha böyük təhlükə ərz edirmiş.

“Atam məni məktəbə qoymaq istəmirdi.7 yaşım tamam olmamışdı.Elmixan adlı bir qohumum var idi.Qoşuldum ona getdim məktəbə.Birinci rübün sonunda sinif müəllim atama məni tərifləmişdi, yaxşı oxuduğumu demişdi.Atam da “mən onu oxumağa qoymamışam, elə belə gəlir” deyib.Beləcə, birinci sinfə getdim.Yadımdadı, uzun müddət çantasız, dəftər-qələmsiz gedirdim.Müəllim dərsdə qələm-dəftər gətirir, mənə də tapşırıq verirdi”.

“İndi özümə deyirəm ki, bilsəydim bir çox kitabı oxumazdım”

Deyilənlərə görə, uşaq vaxtından çox istedadlı, hər şeyi tez götürən olub. Özünü vunderkind hesab eləmir, amma bacarıqlı şagird olduğunu qeyd etməyi də unutmur. Deyir, məktəbdə uşaqların çoxunun istedadı yalnız bir sahəyə olduğu halda, o, həm riyaziyyatı ən yaxşı bilir, həm də ədəbiyyat sahəsini dərinlən öyrənmiş. Riyaziyyatçılıq tərəfinin atasından və bir də kəndlərində olan yaxşı riyaziyyat müəllimlərindən keçdiyini deyir. Nəsilərində özünə qədər yeganə riyaziyyatçı elə atası Abdulla kişi olub. Deyir, riyaziyyatı əla bilsə də, gecə-gündüz ədəbiyyat oxuyurmuş. 4-cü sinifdə oxuyandan yazmağa başlayıb. 5-ci sinifdə isə artıq çoxlu şeir və 2 dram əsərinin müəllifi idi. Deyir, 11 yaşında artıq bir kitab qalınlığında yazıları olub. Cəfər Cabbarlının aşığıdır. Orta məktəbdə oxuyanda, C. Cabbarlının yaradıcılığını əzbər bilirmiş. Deyir, C. Cabbarlı sevgisi özündən sonra ailədə uşaqlarına da keçib. “İndi də arada vərəqlədiyim olur”.

Ardınca isə dahi Cabbarlının yaradıcılığına uzun bir şərh verir.

“Uşaqlardan soruşsan, Azərbaycan ədəbiyyatından ən çox kimi oxuyub, hamısı deyəcək Cəfər Cabbarlı. Görünür, elə mən də uşaq vaxtımda onun təsirindən dram yazmağa başlamışdım. Məktəb vaxtımda əlimə nə keçirdi, oxuyurdum. Kitab oxumağa nə vaxt başladığım xatirimdə deyil. Hər gecə dərslərimi bitirən kimi bir bədii kitab oxuyurdum. Məktəbin kitabxanası, müəllimlərin verdiyi kitablar bitmişdi. Artıq Bakıdan kitab sifariş verməyə başlamışdım. İndi özümə deyirəm ki, bilsəydim, bir çox kitabı oxumazdım. O qədər gərəksiz kitab oxumuşam ki... Uşaqlığım Borçalı aşıqlarının arasında keçib. Tovuzdan da biz tərəflərə aşıqlar gələr, bizim bölgənin aşıqları ilə deyişərdilər. Şeiri, ədəbiyyatı bunlar sevdirib mənə”.

“Yazdıqlarımı aparıb bir yerə atdım”

Qazaxdan gəlmiş bir riyaziyyat müəllimi var imiş. Məktəbdə ədəbi dərnək açılmış. Məktəb uşaqları yığışib həm ədəbiyyatla məşğul olur, həm də tamaşalar hazırlayırmışlar. Bir dəfə həmin müəllim məktəbli Hamletdən nəse yazıb yazmadığını soruşub. Müsbət cavab alandan sonra deyib ki, yazdıqlarını gətirin, o da oxusun. Yazdıqlarının hamısını qalın dəftərə köçürüb, verib Mehman müəllimə. Müəllim oxuyub, amma Hamletə heç nə deməyib.

“Bir neçə gün sonra atam dedi ki, Mehman müəllim deyir, “oğlun ciddi yazı yazır, onu apar Bakıya, yazıçılara göstər”. Çox qorxdum. Altıncı sinifdə oxuyuram. Belə şey ağılıma da gəlməzdi. Uşaq ağılımla qorxurdum ki, mənim yazdıqlarım Cəfər Cabbarlı kimi deyil, biabır olacağam. Baxmayaraq ki, yazılarımı tərifləyirdilər. Fikirləşdim neynəyim?! Müəllimə oxumaq üçün verdiyim həmin yazıları apardım çox pis bir yerə tulladım. Əvvəl gizlədim, sonra düşündüm ki, tapacaqlar, apardım atdım həmin yerə. Elə bir yerə ki, bir də o yazıları ordan götürmək mümkün deyildi. Amma bu, atamın məni Bakıya gətirməsinə mane olmadı. Bakıda tanınmış ədəbi metodist var idi – Əliyər Qaradağlı. Atam onun yanına gətirdi məni. Dedi, bu yaxşı riyaziyyat bilir, amma bütün günü də ədəbiyyat oxuyur. Hələ arada yazır da. Əliyər müəllim soruşdu ki, Hamletin monoloqun bilirəm? Bilirdim. Bir hissəsini dedim. Dedi ki, atamın gözəl sənəti var. Dünyada riyaziyyatdan gözəl sənət yoxdu. Ədəbiyyat üçünsə ali məktəb oxumaq lazım deyil. Cəfər Cabbarlı, Axundov guya ali təhsilmi alıb? Bəlkə də məni ən çox riyaziyyata oxumağa yönləndirən bu sözlər olmuşdu”.

“Müəllimədən xoşum gəlirdi, sən demə, onun da məndən xoşu gəlirmiş”

Ədəbiyyat dərslərində sərbəst yazılar zamanı başqaları 2 səhifə yazanda, məktəbli Hamlet bir 12 vərəqli dəftəri doldurarmış. Yazdıqlarını müəllimlər otağında saxlayar, müəllimlərin hamısı oxuyarmış. Deyir, bəzən bir məsələni həll eləmək üçün bir həftə fikirləşirmiş, həll edəndə isə elə bil, dünyanı ona bağışlayırmışlar. İlk şeirini nə vaxt, kimə həsr elədiyini xatırlamır. Ancaq ilk şeirlərindən birini erkən yaşda dünyasını dəyişən sevimli əmisinə yazıb. Əmisinin cavan ölümü ailəsində çox böyük sarsıntı, kədər yaradıbmış, elə balaca Hamlet də bu erkən ölümün kədərindən təsirlənərək, əmisinin ölümünə şeir həsr edibmiş. Orta məktəbdə tarix müəlliməsindən xoşu gəlirmiş, ona da şeir qoşubmuş. Deyir, uşaqlar müəllimləri sevirlər, qadın müəllimləri isə ikiqat sevirilər – həm qadın, həm də müəllimə kimi. Məktəb vaxtında sevdiyi qızlara yazdığı şeirləri yadına salır, keçmiş xatirələrin xoşluğu üzünü gülümsədir.

“Birinci kursda oxuyanda bir rus dili müəlliməmiz var idi. Cavan, qəşəng qız idi. Xoşum gəlirdi ondan. Kənddən gələn tələbələr, adətən rusca zəif bilirdilər. Mənsə, həm atamdan, həm də rusca oxuduğum kitablardan dolayı bu dili yaxşı bilirdim. Buna görə də həmin gözəl müəllimə dərs zamanı daha çox mənə baxır, diqqətini mənim üzərimdə cəmləyirdi. Bir dəfə dərsdə mənə dedi: “Mənə baxma”. Çəşib qaldım. Dedim, müəllimə, bəs sizə baxmayım, hara baxım? Bu dəfə bir az da əsəbi “Mənə baxma də belə” dedi. Sonra anladım ki, görünür, onun da məndən xoşu gəlirdi, buna görə baxışlarım onu narahat edirmiş, özünü yaxşı hiss eləmirmiş”.

“Dərsdə sobanı qurdalayardıq, sinif dolardı tüstü”

Deyir, oxumaqda ideal şagird olsa da, digər sahələrdə belə olmayıb. Nadinc, bir az dəcəl, yüksək enerjili şagird olub. Futbol, voleybol oynamağı sevmiş. Elə indi də vaxt tapdıqca oynadığını deyir. “Bir də göürdün, uşaqlarla təpikləşdik” deyir. Bir az dalaşqanlığı da var imiş. Bir sinif yoldaşı varmış. Oxuyan, amma bir o qədər də ağırbaşlı, sakit. Hamlet müəllim deyir ki, atası həmişə həmin sakit oğlanı ona nümunə göstərər, “bir ona bax, elə bil bəy balasıdır, sənə, nəslin bəy, xandır, amma gör nəyə oxşayırsan, üstünün-başının halına bax” deyərmiş. Atam deyərdi ki, futbol oynamaqdansa, bir məsələ artıq həll eləyim.

“Qardaşlarımdan böyük olduğum üçün həmişə onları oxutmağa, müəyyən istiqamətə yönəltməyə çalışırdım. Mən universitetdə oxuyanda, onlar şagird idilər, ədəbiyyat siyahısı verərdim ki, oxusunlar. Arada təpindiyim, danladığım da olurdu. Hətta yadıma düşür, biri iki dəfə vurmuşam da. Tapşırıq verirdim, eləmiridilər, mən də bir balaca kötləyirdim. İndi heç kimi vura bilmərəm. Məktəbdə sinif otaqlarını isitmək üçün odun sobası yandırardılar. Yadımdadı, bəzi dərslərdə gəlib sobanı qurdalayardıq, sinif otağı dolardı tüstü ilə. Elə edirdik ki, müəllim dərslər keçməsin”.

“Sevdiyim qızın üzünü kağızla qızartdım”

Uşaqlığın saf, təmiz, ancaq bir o qədər də kobud və anlaşılmaz hərəkətlərini də edib. Sevgisini göstərmək üçün bəzən sevdiyi qızı da incidib.

“O vaxtı bir əyləncəmiz var idi. İki barmağımıza rezin bağlayır, onun da arasına bir kağız qoyub atırdıq. Kimə dəyirdisə, çox pis yandırır. Sinifimizdə istədiyim bir qız vardı. İndi mən uşaq ağıllıqla buna sevgimi bildirmək istəyirəm. Həmin rezinlə kağızı atdım buna, getdi dəydi üzünə (gülümsəyir). Üzü oldu qıpqırmızı. İndi özüm də xəcalət çəkirəm. Uşaq ağıllığımızla, özümüzü ifadə etməyə çalışırdıq. O qədər enerjili olurduq ki, belə nadincliklərlə enerjimizi çıxarırdıq”.

“Şiqareti dodaqlarıma toxundurmuşdum ki, atam gəldi”

Həyatında ağzına cəmi birçə dəfə şiqaret dəyib. Onda da çəkməyib. İçkinin dadına isə ilk dəfə aspiranturanı bitirəndə - 25 yaşında baxıb. Deyir, bunlarla heç vaxt arası olmayıb.

“Atam mənə velosiped – bizdə ayaq maşını deyirdilər - almırdı ki, dərslərimə mane olar, dərsinə daha çox fikir verim. Qonşumuzda məndən böyük bir oğlan var idi. Məktəbi-zadı atmışdı. Oxumurdu. Amma başqa şeylərdə usta idi. Şiqaret də çəkirdi. Onun velosipedi vardı. Bir dəfə dedim, “ver, velosipedini mən də sürüm”. Dedi, “şiqaret çək bir dənə, verim sür”. Mən də çəkmirdim. “Burda nə var ki, birçə dəfə ağzına toxundur, ondan sonra nə qədər istəyirsən, götür sür” dedi. Mən də dedim, doğurdan da, burda nə var axı, bir dəfə ağzıma şiqaret dəyməklə heç nə olmaz. Aldım şiqareti yandırdım. Elə, əlimi qaldırıb, şiqareti dodaqlarıma toxundurmuşdum ki, bir də gördüm atam düz qabaqdan gəlir biz tərəfə. Atam görmüşdü. Dondum qaldım. Elə bil, Allahın işidi. Sonra şiqareti tulladım, gəldim atamın qabağına. Qaçmadım. Əliylə yüngülcə bir şillə vurdu. Heç nə demədi. Ondan sonra da heç vaxt şiqaret çəkmədim”.

Orta məktəbi qızıl medalla bitirdiyi üçün ali məktəbə daxil olmaqda çətinlik çəkməyib. İlk və son dəfə olaraq, həmin il məktəbi qızıl medalla bitirənlərdən cəmi bir imtahan götürərək, onları ali məktəbə qəbul ediblər; əgər həmin imtahandan 5 alsalar...

Elə Hamlet İsayev də həmin imtahandan 5 alaraq, Azərbaycan Dövlət Universitetinin riyaziyyat fakültəsinə daxil olub.

“İmtahana gələn günü səhər tezdən kostyum geyinəndə gördüm ki, kostyumun çiyin hissəsində nəsə, yumru, bərk bir şey var. Açdım, gördüm bir dua yazıblar. Hirsələndim möhkəm. Atama dedim bu nədi, dedi, nəyə yazdırıb, sən onu çox istəyirsən, xətrinə dəymə. Dedim, nədən ötrüdür bu? Dedi, müəllimlərin dilini-ağzına bağlamaq üçündür (gülür). Gəldik imtahana. İndi hamının adı çıxır, mənim adım çıxmır. Çöndüm atama dedim ki, deyəsən, nəyəm müəllimlərin yox, mənim dilimi-ağzımı bağlayıb (bayaqki gülüş hələ də davam edir). Nəhayət, mənim də adım çıxdı və imtahanda 5 alıb, qəbul oldum”.

“Əvvəlcə Fatma Abdullazadədən xoşum gəlmirdi”

Hazırda Prezident Administrasiyasının humanitar məsələlər üzrə şöbə müdiri Fatma Abdullazadə ilə universitetdə eyni fakültədə oxuyublar. Hamlet müəllim bir kurs yuxarıda, Fatma xanım bir kurs aşağıda və rus bölməsində. Deyir, Fatma elə o vaxtdan aktiv qız idi. Hamlet müəllimin xatirələrinə görə, Fatma Abdullazadə universitetdə ictimai cəhətdən ən aktiv tələblərdən olub. Özü isə nəinki, bu fəaliyyətlə məşğul olmaq niyyətində olmayıb, hətta bu sahədən zəhləsi getdiyini deyir. “O vaxt mənə nə qədər elədilər qrup nümayəndəsi qoysunlar, dedim, heç nə istəmirəm”.

“Mənim əvvəlcə Fatmadan xoşum gəlmirdi. O, ictimai sahədə çox aktiv idi, mən də tam passiv idim. Başqa səbəb yox idi. Mən hesab edirdim ki, ictimai aktiv olmaq lazım deyil. Sonra bir gün universitetdə şahmat müsabiqəsində heç gözləmədiyim halda birinci oldum. Birincilik mükafatını mənə Fatma təqdim elədi. Tacı təqdim edəndə, zarafat-zad elədi mənə. Fatma həmişə zarafatçı idi. Ondan sonra münasibətlərimiz normal oldu. Ancaq heç vaxt yaxın dostluğumuz olmadı. Sonradan Fatma mənə Moskvada da aspiranturanı bir oxudu. Amma o zaman Fatmanın ictimai aktivliyi bizə kömək edirdi. Fatma həmişə konsertlərə, operalara pulsuz bilet gətirərdi”.

Qayıdaq başa...

“Hə, qayıdım girişdə dediyim məsələyə. Bəlkə də Hamlet İsxanlıdan müsahibə alan ilk tələbəsi mənəm. Sevindim ki, elə mən də Hamlet müəllim kimi həmişə oxumağımla öyünsəm də (təvazökarlıqdan uzaq oldu), “digər sahələrdə belə olmayıb”. Elə buna görə də, universitet vaxtında haqqımda rektora bir çox şikayətlər gedib. Belə vəziyyətlə bəndəniz təhsil aldığı universitetin rektoru Hamlet İsxanlıyla görüşmək, dərdini söyləmək üçün bir neçə dəfə müraciət etsə də, qəbula düşmək qismət olmayıb, problemlər isə əleyhimə sonuclanıb. Bəndənizin şəxsi işində şiddətli töhmət, altında isə hörmətli Hamlet müəllimin imzası var.

Demək ki, Hamlet müəllimlə söhbətləşmək bu vaxta qismətmiş, həm də belə bir xoş səbəblə, şikayət dinləmək üçün yox. Hamlet müəllimin isə həmin Anarın mənə Anar olduğundan yazının bundan əvvəlki cümlələrinə qədər xəbəri yox idi. Ümid edirəm ki, bu xoş təsadüfdən və ya sürprizdən acıqlanmaz, gülümsəyərək, xoş bir təbəssümlə qarşılayar. Elə söhbətimiz zamanı otağa yaydığı təbəssüm kimi...

P.S. ...Diplomumsa iki ildir universitetdə qalıb. Hamlet müəllimin bundan da xəbəri yoxdur, heç müsahibənin sonunda da demədim Əminəm ki, müsahibənin sonundakı qeydim diplomumun gələcək taleyinə təsir etməyəcək... :)

Anar GƏRAYLI